

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series14.2026.35.14>

УДК 378.147:785.071.2:316.77

Пташник Іван Ярославович,
аспірант кафедри інструментального виконавства,
оркестрового диригування та педагогіки мистецтва,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
<https://orcid.org/0009-0001-6701-0356>
i.ya.ptashnyk@udu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У КЛАСІ ДЕРЕВ'ЯНИХ ДУХОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

У статті досліджено проблему формування виконавської культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі інструментальної підготовки на дерев'яних духових інструментах. Особливу увагу приділено осмисленню виконавської культури як складного інтегративного феномена, що охоплює технічний, художньо-естетичний, інтерпретаційний та педагогічний компоненти професійної підготовки майбутнього фахівця. Розглянуто особливості інструментальної підготовки на флейті, кларнеті, гобої, фоготі та саксофоні, які зумовлюють необхідність розвитку специфічних виконавських умінь, пов'язаних із диханням, звукоутворенням, артикуляцією, інтонаційною точністю та тембровою виразністю. У роботі визначено систему принципів, на яких ґрунтується процес формування виконавської культури майбутніх учителів музики. Особливу увагу приділено педагогічним умовам, необхідним для ефективного формування виконавської культури. До таких умов віднесено створення спеціалізованого художньо-освітнього середовища, поетапне формування виконавських умінь, використання інноваційних педагогічних технологій, систематичний педагогічний супровід, розвиток рефлексивно-аналітичних здібностей студентів, а також залучення їх до сценічної та ансамблевої практики. Підкреслено значення концертної діяльності, участі у конкурсах, фестивалях та колективному музикуванні як важливих чинників розвитку артистизму, виконавської відповідальності, сценічної стійкості та професійної самореалізації. У результаті дослідження доведено, що формування виконавської культури майбутніх учителів музики є цілісним, поетапним і багатокомпонентним процесом, ефективність якого забезпечується комплексною взаємодією технічних, художніх, інтерпретаційних і педагогічних складових професійної підготовки.

Ключові слова: виконавська культура, інструментальна підготовка, дерев'яні музичні інструменти, педагогічні умови формування виконавської культури

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку мистецької освіти зумовлюють підвищення вимог до професійної підготовки майбутніх учителів музики, зокрема до рівня їхньої виконавської культури. В умовах модернізації освітнього процесу особливого значення набуває проблема формування цілісної особистості педагога-музиканта, здатного поєднувати високий рівень інструментально-виконавської майстерності з педагогічною компетентністю. Це зумовлено необхідністю забезпечення якісної музичної освіти, орієнтованої на розвиток творчого потенціалу учнів.

Особливої актуальності набуває проблема формування виконавської культури в процесі навчання гри на дерев'яних духових інструментах, що мають специфічні виконавські особливості, пов'язані з диханням, звукоутворенням, артикуляцією та інтонацією. Недостатня розробленість педагогічних умов і методичних підходів до формування виконавської культури в цьому контексті ускладнює підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних до ефективної професійної діяльності. Таким чином, розв'язання означеної проблеми має важливе значення як для теорії музичної педагогіки, так і для практики підготовки майбутніх учителів музики.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема формування виконавської

культури та інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики знайшла відображення у працях вітчизняних науковців. Так, питання становлення виконавської майстерності особистості музиканта розглядає С. Барвік, акцентуючи увагу на інтегративному характері цього феномена [1]. Важливим аспектом є формування готовності до інструментально-виконавської діяльності, яку Л. Гусейнова визначає як «складне особистісне утворення, що включає низку взаємопов'язаних компонентів» [2]. Теоретичне осмислення змісту інструментально-виконавської підготовки вчителя музики подано у працях Н. Мозгальнової [3], яка підкреслює її комплексний і системний характер.

Методичні засади формування виконавських навичок майбутніх учителів музики досліджено Г. Ониськів [4], тоді як питання розвитку інструментально-виконавської компетентності у процесі фахової підготовки розглядає Т. Пляченко [5]. Сучасні підходи до розвитку духової музики та виконавства аналізує А. Степанова [6], що є важливим у контексті дослідження специфіки навчання гри на дерев'яних духових інструментах. Особливості фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва висвітлено у роботах М. Ткаченка [7].

Попри значну кількість наукових праць, проблема формування виконавської культури майбутніх учителів музики саме в контексті інструментальної підготовки на дерев'яних духових інструментах потребує подальшого теоретичного обґрунтування та методичного уточнення. Тож **метою статті** є теоретичне обґрунтування принципів і педагогічних умов формування виконавської культури майбутніх учителів музики в процесі інструментальної підготовки на дерев'яних духових інструментах.

Досягнення поставленої мети зумовило використання комплексу взаємопов'язаних теоретико-методологічних **методів дослідження**. Зокрема, застосовано аналіз і синтез наукових джерел з метою узагальнення існуючих підходів до проблеми виконавської культури та інструментальної підготовки майбутніх учителів музики; метод систематизації та узагальнення — для визначення структурних компонентів досліджуваного феномена та обґрунтування педагогічних умов його формування; порівняльний аналіз — для виявлення специфіки навчання гри на дерев'яних духових інструментах.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали положення музичної педагогіки, психології музичної діяльності, теорії виконавства та професійної підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін. У процесі дослідження було здійснено логіко-структурний аналіз принципів формування виконавської культури та обґрунтовано педагогічні умови їх реалізації в освітньому процесі.

Застосування зазначених методів дозволило комплексно дослідити проблему та сформулювати теоретично обґрунтовані висновки щодо ефективності формування виконавської культури майбутніх учителів музики у процесі інструментальної підготовки на дерев'яних духових інструментах.

Виклад основного матеріалу. Формування виконавської культури майбутніх учителів музики в процесі інструментальної підготовки на дерев'яних духових інструментах є складним, багатовимірним і цілеспрямованим процесом, що поєднує розвиток технічних, художньо-естетичних, інтерпретаційних і педагогічних якостей особистості. Зазначений процес відбувається в умовах професійної мистецької освіти та спрямований не лише на досягнення високого рівня виконавської майстерності, але й на формування здатності до художнього осмислення музики та її педагогічної трансляції. Для означення поняття «інструментальна підготовка» звернемося до розвідки Н. Мозгальнової — вона вбачає у цьому феномені «підготовку вчителя музики як процес становлення гармонійно-урівноваженого музиканта, що володіє раціональними способами роботи за інструментом, грамотно розбирається у тексті музичного твору та вміє ретельно продумувати власну інтерпретацію, синтезуючи різні виконавські традиції» [5, с. 42].

Специфіка дерев'яних духових інструментів (флейта, кларнет, гобой, фагот, саксофон) зумовлює особливі вимоги до виконавця, пов'язані з формуванням дихального

апарату, звукоутворенням, інтонаційною точністю, артикуляцією та тембровою виразністю, що вимагає високого рівня координації фізіологічних і психічних процесів. Окрім цього, дослідники визначають основні компоненти готовності до інструментально-виконавської діяльності, а саме: мотиваційно-вольовий, когнітивно-аналітичний, креативний, ціннісно-орієнтаційний та операційний [4, с. 163]. У цьому контексті виконавська культура майбутнього вчителя музики виступає інтегративною характеристикою, що відображає не лише рівень володіння інструментом, а й здатність до усвідомленого художнього інтерпретування музичного матеріалу, стилістично адекватного виконання та ефективної передачі відповідних умінь у педагогічній діяльності.

Як зазначає М. О. Ткаченко [7, с. 45], розгляд специфіки фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва заснований на комплексі трьох взаємопов'язаних складових. По-перше, це ґрунтовні знання з музично-теоретичних, музично-педагогічних, виконавських, історико-теоретичних і методичних дисциплін, які забезпечують науково обґрунтоване розуміння музичного мистецтва та основ професійної діяльності. По-друге, це професійні виконавські вміння та навички, що охоплюють різні види музичного виконавства, читання нотного тексту, інтерпретацію музичних творів і участь в ансамблевій практиці. По-третє, це художньо-творчі вміння та навички, спрямовані на розвиток здатності до музичної інтерпретації, самостійної творчої роботи, сценічної реалізації та виконання педагогічно-просвітницьких функцій.

Разом із цим, Т. М. Пляченко вказує, що формування інструментально-виконавської компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва слід розглядати як цілісний процес професійної підготовки, що охоплює розвиток виконавських умінь, художньо-інтерпретаційного мислення та здатності до педагогічного застосування набутих навичок. Дослідниця підкреслює, що ефективність цього процесу значною мірою залежить від інтеграції індивідуально-творчого та практично-діяльнісного підходів, а також від системного поєднання виконавської, методичної й художньої складових підготовки майбутнього фахівця [5].

В основі формування виконавської культури майбутніх фахівців лежить система принципів, адаптованих до специфіки навчання гри на дерев'яних духових інструментах. Принцип художньо-естетичної спрямованості передбачає розвиток у студентів здатності до тонкого відчуття тембрових барв інструмента, гнучкого фразування, динамічного нюансування та стилістично обґрунтованої інтерпретації музичних творів різних епох і напрямів. Важливим є принцип єдності технічного та художнього розвитку, який у даному випадку набуває особливого значення, оскільки техніка звукоутворення (робота дихання, амбушура, аплікатури, координація язика і пальців) безпосередньо впливає на якість художнього результату. Таким чином, формування виконавських навичок відбувається у тісному взаємозв'язку з розвитком музичного мислення, внутрішнього слуху та здатності до самоконтролю.

Принцип індивідуалізації навчання передбачає врахування анатомо-фізіологічних особливостей студентів (будова губ, специфіка дихальної системи, особливості моторики), що є надзвичайно важливим у процесі опанування дерев'яних духових інструментів. Це дозволяє обрати оптимальні методи формування виконавського апарату, індивідуалізувати підхід до постановки дихання та амбушура, а також запобігти виникненню технічних труднощів і перевантажень. Водночас принцип активності та творчої самостійності спрямований на розвиток у студентів навичок самостійної роботи над звуком, інтонацією, штрихами, агогікою, а також здатності до критичного осмислення власного виконання і пошуку індивідуальних інтерпретаційних рішень.

Принцип інтеграції теоретичних знань і практики забезпечує глибоке розуміння стилістичних особливостей репертуару для дерев'яних духових інструментів, включаючи знання про історію інструмента, його конструктивні особливості, еволюцію виконавських шкіл та інтерпретаційні традиції. Особливого значення набуває принцип педагогічної

спрямованості, що передбачає підготовку студентів до навчання учнів основам дихання, звукоутворення, артикуляції та музичної інтерпретації, а також формування в них методичного мислення.

Особливого значення в системі зазначених принципів набуває принцип системності та послідовності, який забезпечує логічну організацію освітнього процесу та безперервність професійного розвитку студента. Формування виконавської культури на дерев'яних духових інструментах відбувається поступово — від опанування елементарних навичок дихання та звукоутворення до складних художньо-інтерпретаційних завдань. Така послідовність дозволяє забезпечити стійкість виконавських умінь та уникнути механічного засвоєння технічних прийомів без їх художнього осмислення.

Не менш важливим є принцип рефлексивності, який передбачає розвиток здатності студентів до самоаналізу власної виконавської діяльності. Майбутній учитель музики повинен навчитися об'єктивно оцінювати якість свого виконання, виявляти технічні та художні недоліки, аналізувати причини їх виникнення та знаходити ефективні способи їх усунення. Розвинені рефлексивні вміння сприяють формуванню професійної самостійності, відповідальності та готовності до безперервного самовдосконалення.

У контексті сучасної мистецької освіти важливого значення набуває також принцип компетентнісної спрямованості навчання. Його реалізація забезпечує формування не лише виконавських умінь, а й здатності застосовувати їх у майбутній педагогічній діяльності. Майбутній учитель музики має володіти комплексом виконавських, методичних і комунікативних компетентностей, необхідних для ефективної організації музично-освітнього процесу та творчого розвитку учнів. Реалізація зазначених принципів потребує створення відповідних педагогічних умов, що враховують специфіку виконавської діяльності на дерев'яних духових інструментах.

Серед педагогічних умов особливу роль відіграє створення стійкої мотивації до інструментально-виконавської діяльності. Формування виконавської культури значною мірою залежить від внутрішньої зацікавленості студента музичним мистецтвом, усвідомлення ним професійної значущості виконавської діяльності та прагнення до творчої самореалізації. Позитивна мотивація стимулює систематичну самостійну роботу, підвищує рівень відповідальності за результати навчання та сприяє розвитку художньо-творчої активності.

Важливою умовою виступає інтеграція різних складових професійної підготовки. Поєднання інструментально-виконавських дисциплін із музично-теоретичною, історико-музикознавчою та психолого-педагогічною підготовкою забезпечує цілісне формування особистості майбутнього вчителя музики. Така інтеграція сприяє більш глибокому розумінню художнього змісту музичних творів, закономірностей музичного розвитку та особливостей їх педагогічної інтерпретації.

Крім того, ефективність формування виконавської культури значною мірою залежить від організації творчої взаємодії між викладачем і студентом. Партнерський характер педагогічного спілкування створює сприятливі умови для розвитку самостійності, творчої ініціативи та індивідуального стилю виконавської діяльності. У такому освітньому середовищі студент виступає активним суб'єктом навчання, здатним до усвідомленого конструювання власної траєкторії професійного розвитку.

Однією з ключових умов є формування спеціалізованого художньо-освітнього середовища, яке стимулює музично-творчу активність студентів, сприяє розвитку слухової культури, ансамблевого мислення та виконавської взаємодії, зокрема через участь у духових ансамблях, камерних колективах і оркестрах. Таке середовище забезпечує занурення у професійний контекст та сприяє формуванню комунікативних навичок музиканта-виконавця.

Важливою педагогічною умовою є поетапність формування виконавських умінь, що передбачає логічно послідовне опанування дихальних вправ, постановки амбушура,

формування стабільного звукоутворення, розвитку техніки пальців і артикуляції, а згодом — удосконалення інтонаційної точності, динамічної гнучкості та художньо-інтерпретаційних навичок. Така поетапність дозволяє забезпечити системність навчання та уникнути фрагментарності у формуванні виконавської культури.

Суттєве значення має використання інноваційних педагогічних технологій, зокрема аудіо– та відеофіксації виконання, цифрових платформ для аналізу звучання, що дозволяє більш об'єктивно оцінювати якість звуку, інтонаційну стабільність, рівність тембру і технічну точність. Це сприяє розвитку рефлексивно-аналітичних умінь студентів, формуванню їх здатності до самокорекції та усвідомленого вдосконалення виконавської майстерності. Важливою педагогічною умовою є також систематичний педагогічний супровід, спрямований на індивідуальне коригування виконавського апарату студента, розвиток його музичного мислення, художнього смаку та підтримку стійкої мотивації до професійного зростання.

Особливу роль у формуванні виконавської культури відіграє сценічна практика, яка для виконавців на дерев'яних духових інструментах пов'язана з подоланням специфічних труднощів, таких як контроль дихання в умовах емоційного напруження, забезпечення стабільності звукоутворення, чистоти інтонації та якості атаки звуку під час публічного виступу. Регулярна участь у концертах, конкурсах і фестивалях сприяє формуванню впевненості, артистизму, сценічної витримки та професійної відповідальності, що є невід'ємними складниками виконавської культури. Крім того, важливою умовою є розвиток ансамблевих навичок, оскільки гра на дерев'яних духових інструментах часто передбачає участь у колективному музикуванні. Така практика сприяє формуванню відчуття музичного часу, балансування звучання, слухової взаємодії та відповідальності за спільний художній результат.

Висновки з дослідження і перспективи подальших наукових розвідок. У результаті проведеного дослідження встановлено, що формування виконавської культури майбутніх учителів музики в процесі інструментальної підготовки на дерев'яних духових інструментах є комплексним процесом. Його ефективність зумовлюється поєднанням технічного, художньо-естетичного, інтерпретаційного та педагогічного компонентів підготовки, які взаємодіють і забезпечують цілісність професійного становлення музиканта-педагога.

Доведено, що специфіка дерев'яних духових інструментів визначає необхідність урахування фізіологічних, психофізичних і виконавських особливостей студентів, що впливає на вибір методів і засобів навчання. Обґрунтовано доцільність реалізації системи принципів (художньо-естетичної спрямованості, єдності технічного і художнього розвитку, індивідуалізації, творчої активності, інтеграції теорії і практики, педагогічної спрямованості), які забезпечують ефективне формування виконавської культури.

Визначено, що ключовими умовами створення спеціалізованого художньо-освітнього середовища є поетапність формування виконавських умінь. Для цього мають бути залучені використання інноваційних педагогічних технологій, систематичний педагогічний супровід, розвиток рефлексивно-аналітичних умінь, а також залучення студентів до сценічної та ансамблевої практики. Їх комплексна реалізація сприяє досягненню високого рівня виконавської майстерності, формуванню художнього мислення та професійної готовності майбутніх учителів музики до педагогічної діяльності.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробленні та перевірці методик формування виконавської культури майбутніх учителів музики з урахуванням індивідуальних особливостей студентів, а також у впровадженні сучасних цифрових технологій у процес інструментальної підготовки. Актуальним є також дослідження специфіки формування виконавської культури в умовах дистанційного та змішаного навчання, а також розширення міждисциплінарних підходів до підготовки музикантів-педагогів.

Л і т е р а т у р а :

1. Барвік С. Г. Становлення виконавської майстерності особистості музиканта. *Культура України*. Вип. 43. 2013. С. 278–285.
2. Гусейнова Л. В. Готовність до інструментально-виконавської діяльності як властивість особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: педагогічні науки*. 2018. Вип. 151(2). С. 161–164.
3. Мозгальова Н. Г. Змістове наповнення поняття «інструментально-виконавська підготовка» вчителя музики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. 2010. Вип. 9(14). С. 39–43.
4. Ониськів Г. Г. Методика формування виконавських навичок майбутніх учителів музики в процесі інструментальної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2012. 20 с.
5. Пляченко Т. М. Формування інструментально-виконавської компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі фахової підготовки. *Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ, 16–17 жовтня 2014 р.)*. Київ, 2014. С. 61–67.
6. Степанова А. О. Сучасна наукова думка про розвиток духової музики та виконавства. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 192. 2021. С. 209–212.
7. Ткаченко М. О. Специфіка та зміст фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Пріоритетні наукові напрямки педагогіки і психології: від теорії до практики: збірник тез Міжнар. науково-практ. конф., м. Харків, 14–15 жовт. 2016 р.* С. 46–49.

R e f e r e n c e s :

1. Barvik S. H. (2013). Stanovlennia vykonavskoi maisternosti osobystosti muzykanta [Formation of the performing mastery of a musician's personality]. *Kultura Ukrainy*, (43), 278–285. [in Ukrainian].
2. Husyeinova L. V. (2018). Hotovnist do instrumentalno-vykonavskoi diialnosti yak vlastyvist osobystosti maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva [Readiness for instrumental performance activity as a personality trait of a future music teacher]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky*, (151(2)), 161–164. [in Ukrainian].
3. Mozghalova N. H. (2010). Zmistove napovnnennia poniattia «instrumentalno-vykonavska pidhotovka» vchytelia muzyky [Content of the concept “instrumental performance training” of a music teacher]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 14: Teorii i metodyka mystetskoï osvity*, (9(14)), 39–43. [in Ukrainian].
4. Onyskiv H. H. (2012). *Metodyka formuvannia vykonavskykh navychok maibutnikh uchyteliv muzyky v protsesi instrumentalnoi pidhotovky* [Methods of forming performance skills of future music teachers in instrumental training] (Extended abstract of Candidate of Pedagogical Sciences dissertation). Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].
5. Pliachenko T. M. (2014). Formuvannia instrumentalno-vykonavskoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva u protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of instrumental performance competence of future music teachers in the process of professional training]. In *Profesiina mystetska osvita i khudozhnia kultura: vyklyky XXI stolittia – Professional art education and artistic culture: challenges of the 21st century* (pp. 61–67). Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].
6. Stepanova A. O. (2021). Suchasna naukova dumka pro rozvytok dukhovoi muzyky ta vykonavstva [Modern scientific thought on the development of wind music and performance]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky*, (192), 209–212. [in Ukrainian].
7. Tkachenko M. O. Specificity and content of professional training of future teachers of musical art. Priority scientific directions of pedagogy and psychology: from theory to practice: a collection of theses of the International. scientific and practical conference, Kharkiv, October 14–15 2016, pp. 46–49

Patsnyk Ivan. Formation of Performance Culture of Future Music Teachers in the Class of Woodwind Instruments.

The article examines the problem of forming the performance culture of future music teachers in the process of instrumental training on woodwind instruments. Special attention is paid to the understanding of performance culture as a complex integrative phenomenon that encompasses technical, artistic-aesthetic, interpretive and pedagogical components of the professional training of a future specialist. The peculiarities of instrumental training on the flute, clarinet, oboe, bassoon and saxophone, which necessitate the development of specific performance skills related to breathing, sound production, articulation, intonation accuracy and timbre expressiveness, are considered. The work defines a system of principles on which the process of forming the performance culture of future music teachers is based. Special attention is paid to pedagogical conditions necessary for the effective formation of performance culture. Such conditions include the creation of a specialized artistic and educational environment, the gradual formation of performing skills, the use of

innovative pedagogical technologies, systematic pedagogical support, the development of reflective and analytical abilities of students, as well as their involvement in stage and ensemble practice. The importance of concert activity, participation in competitions, festivals and collective music-making as important factors in the development of artistry, performing responsibility, stage stability and professional self-realization is emphasized. The study proves that the formation of performing culture of future music teachers is a holistic, stage-by-stage and multi-component process, the effectiveness of which is ensured by the complex interaction of technical, artistic, interpretative and pedagogical components of professional training.

Keywords: *performance culture, instrumental training, wooden musical instruments, pedagogical conditions for the formation of performance culture*